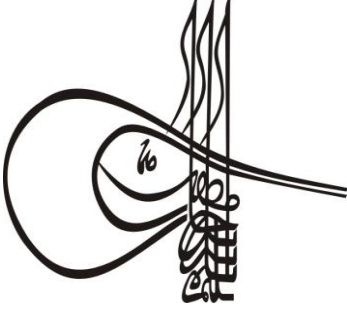

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/13, p. 281-294

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11881>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

Referees/Hakemler: Doç. Dr. Selma ÇELİKAY – Doç. Dr. Bilge
ULUSAY ALPAY

This article was checked by iThenticate.

TARİHİ KENTSEL PEYZAJ YAKLAŞIMI ÇERÇEVESİNDE “VEZİRHAN”IN KORUNMA SORUNSAĞI

Pelin GÖKGÜR - İclal KAYA ALTAY***

ÖZET

17. Yüzyıla ait, döneminin önemli hanlarından biri olan Vezirhan, Çemberlitaş Meydanı ve Divan Yolu üzerinde Osmanlı döneminin güçlü kamusal konaklama yapılarından biridir. Günümüzde geleneksel ticaret alanı içinde, 1. Derece Koruma bölgesi” kapsamında Tarihi Yarımada kentsel sitesi içinde yer alan tescilli tarihi yapı, mimari üslubu, kütlesi, fonksiyonu ile mekan üzerinde güçlü bir sembolik etki yaratmaktadır. Ancak mülkiyet dağılımı yıllar içindeki yıpranmışlıkları ve mevcut kullanımı Vezirhan’ın korunması konusundaki başlıca problemlerdir. Ancak Vezirhan’ın kentsel sit alanı peyzajına katkısını olumsuz etkileyecek diğer sorunların başında Vezirhan’ı içeren yapı adası içinde ve yine Vezirhan’ın komşuluğunda bulunan, fiilen boş olan birkaç parselin yapılaşması yönündeki karar ve uygulamalar olduğu görülmektedir. “Tarihi Kentsel Peyzaj” kavramının getirdiği yeni değerler dizisi içinde ele alındığında; gelişme ve yapılaşması kontrol altında tutulması gereken Vezirhan’ın ve çevresinin korunması ve kentsel peyzaj üzerindeki olumlu etkilerinin sürdürülebilmesi açısından söz konusu tarihi tescilli eseri kapsayan yapı adası üzerindeki boş parsellerin yine kentsel sit içindeki diğer tarihi kültürel varlıklar ile birlikte ele alınması gerekmektedir. Bu çalışmada, Vezirhan ve komşuluğundaki parseller üzerindeki yapılaşma kararları UNESCO Dünya Miras Komitesi tarafından bir tavsiye kararı olarak açıklanan “Tarihî Kentsel Peyzaj Yaklaşımı” çerçevesinde ele alınmaya çalışılacak bu bağlamda Koruma Amaçlı İmar Planı ve İlgili Koruma Kurulu Kararları irdelenecektir.

Anahtar kelimeler: Vezirhan, tarihi kentsel peyzaj, kentsel sit, koruma politikaları.

* Doç. Dr. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, El-mek: pelingokgur@yahoo.fr

**Yrd.Doç.Dr. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, El-mek: iclalkaya@yahoo.com

THE PROBLAMATIC OF PROTECTING VEZIRHAN WITHIN THE FRAMEWORK OF THE HISTORIC URBAN LANDSCAPE APPROACH

ABSTRACT

Vezirhan, which is one of the most important commercial venues of its era in the 17th Century and located on the Divan Yolu road and in Çemberlitaş Square is one of the strong public accommodation venues of the Ottoman Period. Today, the registered historic building, taking place within the traditional trade area in the urban protected zone located in the historical peninsula, within the scope of 1st degree protection area, has a strong symbolic effect on the place due to its architectural style, mass and function. The distribution of ownership, decrepitude within years and current usage are the main problems concerning the protection of Vezirhan. However, the main problems, that would have an adverse effect on the contribution of Vezirhan to the landscape of urban site are considered to be decisions and practices for the structuring of the few land plots in the neighborhood of Vezirhan which are actually empty. For the protection of Vezirhan and the development and structuring in its surrounding to be kept under control and for sustaining the positive results on the urban landscape, when taken within the new array of values, brought in by the concept of "Historic Urban Landscape"; the empty land plots on the structure block, covering the registered historic work in question should be considered together with the other historical cultural assets in the urban site. In this study, the structuring decisions on Vezirhan and the land plots in the neighborhood will be addressed within the framework of the "Historic Urban Landscape Approach" declared as a recommendation decree by the UNESCO World Heritage Committee, and the Protection Aimed Reconstruction Plan and the relevant Decisions of the Protection Board will be analyzed.

STRUCTURED ABSTRACT

In this study, the structuring decisions on Vezirhan and the land plots in the neighborhood will be addressed within the framework of the "Historic Urban Landscape Approach" declared as a recommendation decree by the UNESCO World Heritage Committee, and the Protection Aimed Reconstruction Plan and the relevant Decisions of the Protection Board will be analyzed. The UNESCO World Heritage Committee declared a recommendation decree about the "structured environment" in relation with the protection of historic and traditional integrities and their roles in the contemporary life. When assessed within the framework of the basic principles of the "Historic Urban Landscape Approach", brought in by UNESCO World Heritage Committee; The purpose of using the concept of the "Historic Urban Landscape " is to consider the urban heritage approach in the array of new values. This concept is considered to contribute issues such as the dynamics of development, awareness on the diversity of stakeholders by overcoming the contrasts between new and old, protection and development, core and periphery, nature and construction. This definition provides a comprehensive and integrated

Turkish Studies

basic approach in the determination, evaluation, protection and management of historical urban landscape within the framework of sustainable development (UNESCO, 2011). While the concept of the historic urban landscape leads to a more detailed approach for respecting, preserving, developing urban patterns, at the same time it also takes development, future, interactions of the protected areas and the possible opinion exchanges between stakeholders into consideration. As stated in the recommendation decree, this approach supports also the societies' search for development and harmony; their histories, collective memories and the continuation of the features and values of their environments. The basic principles of the Historic Urban Landscape Approach about the "structured environment" can briefly be considered as;

- The balance of the dynamics of development,
- Taking the history of the society's development and harmony into account,
- Sustainable use,
- The diversity of stakeholders.

Vezirhan, being one of the most important examples of the urban commercial venues within the commercial pattern in İstanbul, is located in Çemberlitaş Square on Divan Yolu and one of the powerful public accommodation venues of the Ottoman Period; its architectural structure, mass and function creates a strong symbolic impact on the space. However the hotel project, approved by İstanbul Culture Heritage Protection Regional Council has been constructed adjacent to the walls of Vezirhan and has a large extension towards the courtyard of the Inn. The hotel is located in "1st Degree Protected Area and "Hanlar and its Area" in the featured urban pattern", next to a historical and cultural building and the construction is currently stopped. When the subject of the study is assessed within the framework of the basic principles of the "Historic Urban Landscape Approach", brought in by UNESCO World Heritage Committee, it can be seen that;

-though the resolutions on the planning and implementation should comprehend the management of efforts for change and harmonization that prevents the corruption of its character while seeking the ways for keeping pace with the social and economic change within the pattern, the balance of the development dynamics have been disrupted due to the hotel building, built adjacent to the venue,

-the basic principles, obliging the consideration of the areas, where the immovable cultural assets are located as the Protected Area as much as assets, are neglected; the hotel building creates a dominant impact on the venue due to its mass and facade features, and is not in harmony with the heritage of the historic venue; and in both cases, the history of the development and harmony in society has been neglected,

-as a result of neglecting the relationships such as the mass/height/architecture (conservation policies), the size of the parcel, the integrity and morphological structure of the registered building has been damaged; creating a sense of belonging, preserving the cultural

diversity, collective memory and urban image, transferring urban heritage to future generations would only be possible by preserving the urban pattern; in this aspect, the planning decisions is not based on the balanced and sustainable relationship between heritage from the past; the intention to increase the social and functional diversity in the vicinity in not compatible with the principle of sustainable use, by leaving the historical, cultural and visual identity of the venue in the background,

- in the Conservation Plan, a common vision has not been created by assessing with diverse stakeholders such as especially the civil initiatives and those using Vezirhan and its environment; the investors and entrepreneurs were prioritized and diversity of stakeholders have not been taken into account by this planning approach. When considered within a new array of values, brought by the concept of “Historical Urban Paysage” it has been seen that Vezirhan and its surroundings of which the development and structure should be kept under control could not be protected.

Keywords: Vezirhan, historic urban landscape, urban site, protection policies.

1. YÖNTEM VE ARAÇLAR

Bu çalışmada İstanbul’un en önemli hanlarından biri olan Vezirhan’ın komşuluğunda ve aynı yapı adası içinde yer alan ve tarihi haritalarda harabe /ruines olarak görülen kalıntıların olduğu ve zaman içinde Mahmudiye oteli olarak bilinen otel binasının yer aldığı parseller üzerindeki yapılaşma kararlarının Vezirhan ve içinde bulunduğu kentsel peyzaj üzerine etkileri ele alınacaktır. Kavramsal çalışmanın yanı sıra, kullanılan temel yöntemler çalışma alanına ait verilerin toplanması, günümüzdeki durumu tespiti, ayrıca Vezirhan’ın bulunduğu “Koruma Alanı” için hazırlanmış olan 1/5000 ölçekli Koruma amaçlı Revizyon Nazım İmar Planı ve 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı, plan notları ve plan raporları ile 1/50 mimari planlar, görünüşler ve 1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı ile raporu materyal olarak kullanılmıştır.

2.GİRİŞ

UNESCO Dünya Miras Komitesi, 2011 yılında tarihi ve geleneksel bütünlerin korunması ve bunların çağdaş yaşamdaki rolüne ilişkin “yapılı çevre” üzerine bir tavsiye kararı getirmiştir. UNESCO Dünya Miras Komitesi’nin getirdiği “Tarihi Kentsel Peyzaj Yaklaşımı”nın temel ilkeleri çerçevesinde değerlendirildiğinde;

“Tarihi Kentsel Peyzaj” kavramının kullanılmasındaki amaç kentsel miras yaklaşımını yeni değerler dizisi içinde ele almaktır. Bu kavramın, yeni ve eski, koruma ve gelişme, merkez ve çevre, doğa ve yapı arasındaki karşıtlıkları aşarak gelişme dinamiklerinin, paydaş çeşitliliğinin bilinmesi gibi konularda katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu tanım, sürdürülebilir kalkınma çerçevesi içerisinde tarihî kentsel peyzajların belirlenmesi, değerlendirilmesi, korunması ve yönetimi için kapsamlı ve bütünleştirilmiş bir yaklaşıma temel sağlamaktadır (UNESCO, 2011). Tarihi kentsel peyzaj kavramı saygı gösterilmesi, korunması, geliştirilmesi gereken kentsel dokular hakkında daha detaylı bir yaklaşıma götürürken aynı zamanda sit gelişimi ,geleceği, etkileşimleri ve paydaşlar arasındaki olası görüş alışverişlerini de göz önünde bulundurmaktadır. Tavsiye kararında ifade edildiği gibi bu yaklaşım ayrıca toplumların gelişme ve uyum arayışlarını; tarihleri, kolektif hafızaları ve çevrelerine bağlı özellikler ve değerlerin sürdürülmesini desteklemektedir.

Bu kararlar aynı zamanda alanların dinamik karakterleri göz önüne alınırken üretken ve sürdürülebilir kullanımın artırılması, sosyal ve fonksiyonel çeşitliliğin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Korumayı geçmişten gelen miras arasındaki dengeli ve sürdürülebilir ilişkinin temeline dayandıran bu kavram aynı zamanda kaliteli çevre olgusuna da vurgu yapmaktadır. Bu yaklaşım tarihi alanların korunması ve yönetilmesi için mekânsal, sosyo-kültürel ve ekonomik değerler arasındaki ilişkileri dikkate alarak bütüncül korumayı geliştirmeyi hedeflemektedir.

UNESCO “doğal ve kültürel mirasın korunmasını desteklemek amacıyla, şehircilik ve yerel gelişme süreçlerinde koruma stratejileri, yönetim ve tarihi kentsel alanların düzenlenmesinde bütüncül bir yaklaşımın gerektiğini; bu bağlamda çağdaş mimari, altyapı gelişimi ve peyzaj yaklaşımı üzerine kurulu bir uygulamanın” kentsel kimliği korumaya yardımcı olacağını belirtmektedir. Kimlik, sürdürülebilir kullanım, gelişme dinamiklerinin dengesi, toplumdaki gelişme ve uyum tarihi, paydaş çeşitliliği kent dokularında yapılan müdahalelerde dikkate alınması gereken en önemli unsurlardır. Yaşatılabilirlikleri sağladığı ve kentin gelişimi, değişimi ile uyumlu bir bütünleşmeyi sürdürebildikleri ölçüde, kentsel çevreye önemli katkıları olan bu özel alanların özgün değerler içinde ele alınması gerekmektedir. Karar sürecinden başlamak üzere hazırlama, uygulama ve denetleme aşamalarında mekânsal, sosyal, kültürel ve ekonomik verilerin dengeli olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Alanın korunması ve rehabilitasyonu için özgün kentsel dokunun maksimum ölçüde korunması koruma programlarının temel hedefidir (Steinberg, 1996).

Tarihi Kentsel Peyzaj Yaklaşımı’nın “yapılı çevre” üzerindeki temel ilkeleri özetle;

- Gelişme dinamikleri dengesi,
- Toplumdaki gelişme ve uyum tarihinin dikkate alınması,
- Sürdürülebilir kullanım,
- Paydaş çeşitliliği, olarak değerlendirilebilir.

Çalışmanın bundan sonraki bölümünde Vezirhan ve çevresindeki tarihi kültürel varlıklarla ilgili veriler ortaya konarak, Vezirhan ve komşuluğundaki parsellere ait yapılaşma kararları 2863 sayılı kültür ve tabiat varlıklarını Koruma kanunu ve Koruma Amaçlı İmar Planı kapsamında ele alınacaktır. Daha sonraki bölümde hanın komşuluğunda yer alan otel binası planlama ve mimari açıdan değerlendirilerek, “Tarihi Kentsel Peyzaj Yaklaşımı” kavramının temel ilkeleri açısından irdelenecektir.

3.VEZİRHAN VE YAKIN ÇEVRESİNDEYER ALAN BAŞLICA TARİHİ KÜLTÜREL VARLIKLAR

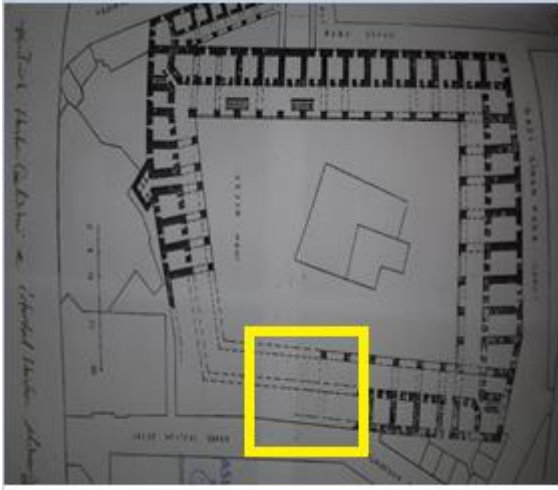
Fatih(Eminönü) ilçesi, Mollafenari Mahallesi, Türbedar Sokak’ta yer alan 296 sayılı adada yer alan Vezirhan, Gayrimenkul Eski eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunun 10.04.1982 tarih ve 13751 sayılı kararı ile korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiş ve Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları İstanbul Bölge Kurulu’nun,10.04.1987 tarih ve 3434 sayılı kararı ile I. derecede korunması gerekli eski eser olarak belirlenmiştir.Hanbulunduğu yapı adası ve yakın çevresinin önemli tarihi-kültürel nitelikteki tescilli yapılar ile çevrili olduğu görülmektedir.. 17. Yüzyılın önemli bir han örneği olan Vezirhan, eğimli bir arazi üzerine oturmaktadır. Geometrik plandan kısmen uzaklaşmıştır. Arazinin durumuna göre şekillenmiş olan bu yapı İstanbul’daki iki avlulu, iki katlı han örneklerindendir. Vezirhan Caddesi yönünde kitabenin de bulunduğu taş kapı yer almaktadır. Cadde yönüne paralel konumlanan cephe arazinin konumundan dolayı üç katlı düzenlenmiştir. Ana kapıdan girişte sağdaki üçgen avlu küçük bir örnektir. Asıl büyük avlu ise yamuk dikdörtgen plana sahip avludur. Taçkapıdan beşik tonozlu bir koridorla büyük avluya ulaşılmaktadır. Burada avlu ortasında, ekli birimleri birliğe bugün hanın yönetim odası olarak kullanılan mescit

bulunmaktadır. Avlu ortası köşk mescit düzenlemesi Anadolu Selçuklu kervansaraylarında da yaygın bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Giriş koridoru sonunda ve büyük avluda üst kat bağlantısını sağlayan merdivenler bulunmaktadır. 220 odalı han olarak tanımlanan Vezirhan İstanbul'un büyük hanlarından (Eyice, 2006).

1854 yılında hanın üst katına asker yerleştirilmek için boşaltılması gündeme gelmiş, asker yerleştirmek için Vezirhan'ın üst katı, Küçük Han ve Çukurçeşmehane'nin boşaltılması istenmiştir (a.g.e). Han onarım ve değişikliklerle günümüze ulaşmıştır. Vezirhan'ın bulunduğu adada Çemberlitaş Hamamı, günümüzde Basın Müzesi olarak kullanılan Darülfünun Binası yer almaktadır.

Şekil 1: Pervititch Haritasında Vezirhan ve harabe olarak gösterilen parsel

Şekil 2: Vezirhan planı ve günümüzde inşa halinde olan otelin yeri
Kaynak: Güran C., 1978

Resim 1 :Vezirhan’ın kitabeli kapısı ve avluya geçiş

Resim 2 : Vezirhan’ın güneyinde yer alan Çemberlitaş Hamamı ve günümüzde Basın Müzesi olarak kullanılan tarihi kültürel yapı ile Divan yolundan görünüş

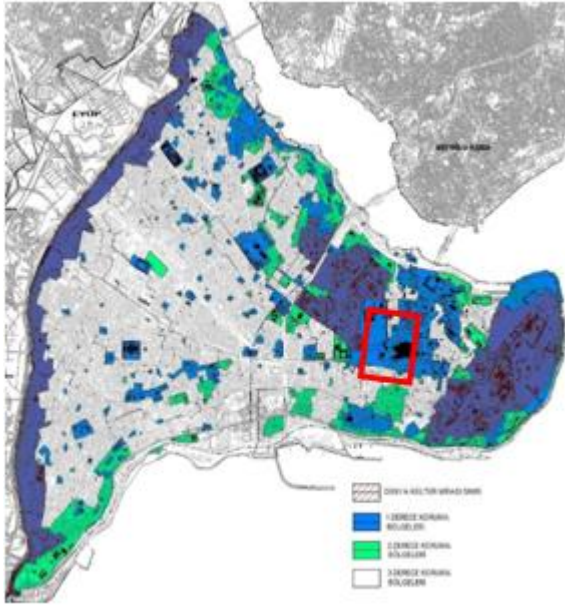
Resim 3: Vezirhan’ın avlusu ve orijinal haliyle günümüze ulaşmayan mescit

4. VEZİRHAN VE KOMŞULUĞUNDAKİ PARSELLERE AİT YAPILAŞMA KARARLARININ 2863 SAYILI KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA KANUNU VE KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI KAPSAMINDA İRDELENMESİ

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nda ; “Korunma alanı”; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının muhafazaları veya tarihi çevre içinde korunmalarında etkinlik taşıyan korunması zorunlu olan alandır” denilmektedir.

Vezirhan'ı kapsayan 296 ada 187 ve 189 sayılı parseller (inşa halinde otel binasının yer aldığı) İstanbul IV no.lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 25.07.2012 tarih ve 788 sayılı kararıyla uygun bulunan 1/1000 ölçekli Fatih ilçesi (Tarihi Yarımada) Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı kapsamında yer almakta olup, 1. Derece Koruma Bölgesinde, 2. Derece Ticaret Alanı Lejantında, H: 9.50 irtifa ile tanımlanmıştır. Plan Hükümlerinde;

II-2. "1. Derece Koruma Bölgeleri: 1. Derece Koruma Bölgeleri; Sur-u Sultani içi (Topkapı Sarayı ve çevresi), Dünya Mirası Alanları, arkeolojik alanlar, külliye ve yakın çevreleri, önemli kültür varlığı anıt eserler ve yakın çevreleri, geleneksel sokak dokusu-mimari karakteri ve kültürel özellikleri günümüze kadar değişmeden korunmuş kentsel alanlar, hanlar bölgesi, sarnıçlar, çukurbostanlar, kara ve deniz surları, tarihsel öneme sahip meydanlar, tarihi ana arterler, bu bölge ve eserler ile yakın çevrelerinin 3. boyutu ile "Fatih İlçesi, Tarihi Yarımada (1. Derece Arkeolojik, Kentsel Arkeolojik, Kentsel, Tarihi Sit Alanları) Silueti" göz önünde bulundurularak belirlenmiştir. Kültür Varlığı Anıt Eser ölçeğindeki 1. Derece Koruma Bölgelerinde, kentsel tasarım projeleri asgari anıt esere cephe veren sokaklar ölçeğinde ivedilikle yapılacaktır."

Şekil 3: KAUİP, Koruma Bölgelerini Gösteren harita
1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planı'nda 1. Derece Koruma Bölgeleri

1. Derece Koruma Bölgeleri; Sur-u Sultani içi, Dünya Miras Alanları, Hanlar bölgesi, külliye ve yakın çevreleri, Marmara - Haliç ve Kara Surları, büyük ölçüde korunmuş geleneksel mahalle dokuları, arkeolojik değerleri ile yeraltı eserleri, önemli anıt yapıların yoğun olarak bulunduğu alanlar, Karasurları İç Koruma Alanı içinde yeşil dokusu korunmuş bostan alanları tarihsel öneme sahip meydanlar ve tarihi arterle." tanımlanmıştır. Ayrıca;

"1. Derece Koruma Bölgelerinde; anıtsal eserler, niteliksiz eklentilerinden arındırılacak, geleneksel sokak dokusu korunacak ve yaya yolu haricinde yeni yollar açılmayacak, koruma bölgelerini birbirine bağlayacak yaya güzergahları oluşturulacaktır. Boş veya Taşınmaz Kültür

Varlığı bulunmayan parsellerdeki uygulamalarda ise; kültür varlığı anıt eserin/eserlerin saçak kotunun dikkate alınması esas olup koruma bölgesindeki tipolojik özelliklere göre kültür varlığı anıt eserin görsel ve topoğrafik etki alanındaki parsellere verilecek olan irtifalar kültür varlığı anıt eserin görüntüsünü bozmaması şartıyla, alan tamamında mimari karakteri göz önünde bulundurularak, doku bütünlüğünü zedelemeyecek kentsel tasarım projeleri; sokak silüetleri ve bölge-sokak-ada-parsel-yapı ölçeğinde detayları içerecek, “Fatih İlçesi, Tarihi Yarımada (1. Derece Arkeolojik, Kentsel Arkeolojik, Kentsel, Tarihi Sit Alanları) Silüeti” etkisi göz önünde bulundurulacaktır

Bu alanlarda inşaat hakkı kazanılması ve arttırılmasına yol açabilecek tevhit ve ifraz yapılamaz. Bölgenin fiziksel sosyal kalitesini arttırma amacı ile donatı alanı oluşturmak için Koruma Kurulunun uygun kararı ile tevhit ve ifraz yapılabilir.” şeklinde ve

1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planı’nda Vezirhan’ı da kapsayan Yapı adası 2. Derece Ticaret Alanın (T2) fonksiyon kararı içinde yer almaktadır. Plan Rapor ve Notlarında;

2. Derece Ticaret Alanları (T2); “*Geleneksel Ticaret Alanları çevresinde yer alan bölgelerdir. Bu alanlarda; turizme yönelik perakende ticaret alanları ve bu birimlere hizmet eden konaklama tesisleri, oteller, lokanta, kafeterya, çayhane gibi yeme içme faaliyetlerine dönük birimler, turizm acentesi, kitapevi gibi hizmet birimleri, depolama faaliyeti gerektirmeyen ticaret türleri, perakende ticaret, hizmet, geleneksel el sanatları üretim-pazarlama-sergileme birimleri, büro, iş hanları, resmi kurumların irtibat bürosu, banka ve finans kurumları, kültürel tesisler, küçük ölçekli sağlık tesisleri vb. birimler yer alabilir. 2. Derece ticaret alanlarında yukarıda belirtilen alt fonksiyonların yer alacağı ihtisaslaşma bölgeleri-sokakları Belediyesince yapılacak proje çalışmalarında belirlenecektir.*” şeklinde düzenlenmiştir.

Bu iki plan hükmü birlikte incelendiğinde; 1. Derece Koruma alanları plan hükümlerinin evrensel koruma politikalarına uygun olduğu ve yapılaşma şartlarının anıt yapılar ve diğer tescilli yapılar gözetilerek alınması yönünde açık hükümler olduğu, buna karşın, 2. Derece ticaret alanlarına ilişkin plan kararının bu alanlarda yer alabilecek işlevleri saydığı ve bu alanlarda yer alabilecek alt fonksiyon kararlarına ait ihtisaslaşmış bölgeler belediyesince yapılacak avan projesine göre belirlenecektir, şeklinde koruma alanlarındaki yapılaşma şart ve kısıtlarının neler olduğunun belirtilmemiş olduğu görülmüştür. Bu haliyle 1. Derece Koruma Alanları kapsamında kalan yukarıdaki plan hükmüne uygun ayrıntılı bir düzenlemeye yer verilmediği görülmektedir. Koruma planları diğer mekansal planlardan farklı olarak ayrıntılı olarak uygulama şartlarını düzenleyecek koruma ve tasarım ilke ve rehberleri ile birlikte düzenlendiğinde, kentsel tarihi peyzajın korunması yönünde daha güçlü bir uygulama aracı haline gelecektir. Bu kararları ve fonksiyon hükümlerinin ayrıntılı düzenlenmesi büyük önem arz etmektedir.

Vezirhan’ı kapsayan 296 sayılı yapı adası ve komşuluğunda bulunan tescilli anıt eserler Nuriosmaniye camii, Çemberlitaş hamamı, II.Mahmut Türbesi gibi anıt eserler yanı sıra Vezirhan’ın doğu cephesinin açıldığı Türbedar Sokak’a cephesi bulunan 293 ada üzerinde Valide Sultan Mektebi (günümüzde eğitim tesisi olarak kullanılan) gibi tescilli yapılar yer almaktadır. Söz konusu alan 1. Derece koruma alanları kapsamında belirtildiği şekliyle tasarım projelerine konu edilmeden T2 ticaret alanları kapsamında değerlendirildiği, ancak bu plan hükmünde alt ihtisas zonlarına göre avan projeden bahsedilmiş olduğu halde bu kapsamda alt ihtisas alanları belirtilmeden parsel ölçeğinde alt fonksiyon kararları ile yapılaşmaya gidilebilmesi yönünde bir kısıtlama veya plan kararının bulunmadığı görülmüştür.

Çalışma alanına ait veriler ile fiili duruma ait tespitlerde 1. Derece Koruma Alanı’nda yer alan 296 ada 2. Derece ticaret alanı kapsamında yer almakta olduğu, fiilen hanının iç bölümlerinin ofis ve geleneksel ticaret kullanımlarında olduğu, avlusunda eski mescidin yerinde küçük orijinal mimarı özellikleri ve ölçülerinde olmayan bir mescid olduğu, hanın restorasyon geçirmediği, turalı

ana giriş kapısının ayırt edilmesinde güçlük çekildiği, üst ve alt katlarda dükkan bölümlerinde birbirine uymayan kapı ve gölgelikler ile anten vb. eklentileri ile görsel bir kirlilik içinde olduğu, avlusunun otopark alanı olarak kullanıldığı görülmüştür.

Ayrıca Vezirhan'ın yer aldığı 296 ada *Pervititch Sigorta Haritalarında* yapılan incelemede; Hanın dikdörtgen formu kapsamında yer aldığı düşünülen, harita üzerinde harabe/"ruines" olarak belirtilen alanın(günümüzde 184 parsel) üzerinde Türbedar Sokak'tan cephe alan, tarihi kültürel niteliği olmayan otel binasının bulunduğu; onun komşuluğunda hanın avlusunun güneydoğusunda (günümüzde 187 ile 189 parseller) aşağıda ayrıntılı olarak inceleyeceğimiz otel inşaatının olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 4: Otelin bulunduğu parseller kırmızıyla gösterilmiştir.

1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planı'nda 1.Derece Koruma Bölgesi alanında kalan Vezirhan'ın hemen bitişiğinde inşa edilmekte olan otel binasının kültür ve tabiat varlığının bütünlüğünün ve silüetinin korunması açısından çok önemli bir risk oluşturduğu görülmektedir. Plan raporunda Hanlar Bölgesi içinde yer alan Vezirhan'ın bulunduğu bölgeyle ilgili olarak, Kültürel ve tarihi kimliği ile uyuşmayan fonksiyonların desantralize edilmesi yerine dokuya uygun fonksiyonların getirilmesine yönelik plan kararları geliştirildiği, hanlardaki görsel kalitenin artırılması, tarihi hanların özgün avlu sisteminin korunması konusunda, kararlar alınmıştır. Ayrıca bölgenin özgün sokak dokusunun önemi, hanların karakteristik özellikleri ve bütünlüğün bu alandaki önemi vurgulanmıştır (Fatih İlçesi, KAUIP, Raporu). Vezirhan'ın tarihi ve kültürel kimliğiyle çevresini yönlendiren çok önemli bir yapı olduğu ancak yapılan bu proje ve uygulamayla bu verilerin göz ardı edildiği görülmektedir. Yine aynı kanun çerçevesinde irdelenmesi gereken bir başka husus parsel tevhitleriyle ilgilidir. Otel binasının oturduğu alan 2 parselin tevhit (187-189 sayılı parseller) ile oluşmuş bir parseldir. Aynı kanuna göre korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı parsellerinin, taşınmaz kültür varlıklarının mahiyetine tesir edecek şekil ve suretle ayrılması ve birleştirilmesi yasağı getirilmiştir. Ancak tevhitte elde edilen parsel büyüklüğünün Vezirhan yapısının mimari ölçeğine, formuna uygun bir altlık oluşturmadığı; bu plan kararında hanın bulunduğu adanın ve farklı

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/13

parsellerden oluşan önemli bu morfolojik yapının da göz önüne alınmayarak parsel tevhitlerinin yapıldığı; bunun sonucunda ortaya çıkan bu parsel büyüklüğünün de mevcut yapıya uygun olmadığı görülmektedir. 1.Derece Koruma Bölgeleri içinde yer alan “Boş veya Taşınmaz Kültür Varlığı” bulunmayan parsellerdeki uygulamalarda; kültür varlığı anıt eserin saçak kotunun dikkate alınması, tipolojik özelliklere göre kültür varlığı anıt eserin görsel ve topografik etki alanındaki parsellere verilecek olan yüksekliklerin kültür varlığı anıt eserin görüntüsünü bozmaması konusunda hükümler bulunmaktadır. Koruma alanının tamamında mimari karakteri göz önünde bulundurularak doku bütünlüğünü zedelemeyecek projelerin oluşturulması, siluetin etkisinin göz önünde bulundurulması gerektiği de vurgulanmaktadır.

Bundan sonraki bölümde otel inşaatı bu hükümler çerçevesinde değerlendirilecektir.

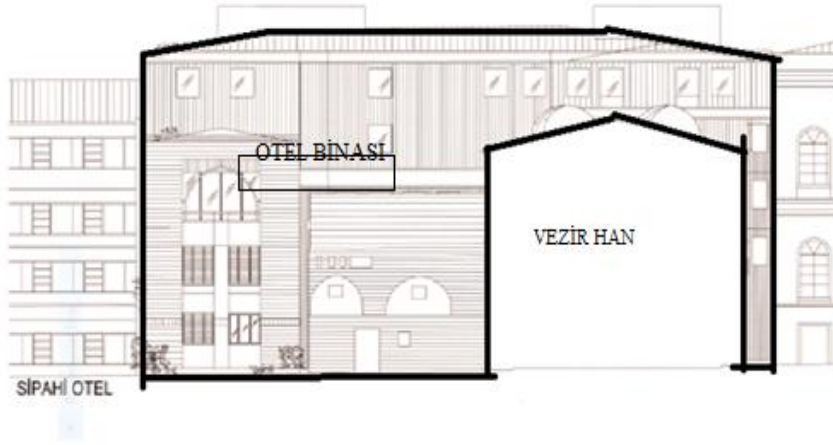
5.VEZİRHAN’IN KOMŞULUĞUNDAKİ PARSEL ÜZERİNDE BULUNAN OTEL PROJESİNİN MİMARİ AÇIDAN İRDELENMESİ

İstanbul IV no.lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanan bu projenin hemen Vezirhan’ın duvarlarına bitişik olarak yapıldığı ve hanın avlusuna doğru büyük bir uzantısı olduğu görülmektedir. Mimari proje tekil olarak incelendiğinde;

Otelin özellikle avluya uzantısı olan kısmının kütle görüntüsü, hanın avlusunun görsel kimliğini olumsuz bir biçimde etkilediği ve hanın bütünlüğüne zarar verdiği görülmüştür. Onaylanan projede hanın avlusuna geçiş verilmesi projenin bir diğer olumsuz yönüdür.

Şekil 5: Vezirhan’ın avlusunda yer alan otelin uzantısı

Şekil 6: Vezirhan ve komşuluğundaki parsel için geliştirilen otel projesine ait binanın kütlesi

Otel binasına ait proje cephe açısından incelendiğinde kütleli olarak tarihi kültürel varlık Vezirhan üzerinde baskın bir etki yaratacağı görülmektedir.

Kültür varlığı anıt eserin görüntüsünün bozulmaması yalnızca parsellere verilecek bina yükseklikleri ile değil, öncelikle mimari projenin içeriği, cephe özellikleri, oran/orantı, malzeme gibi tipolojik özelliklere ilgilidir.

“Mimari tipoloji bir kentsel dokudaki mimari özelliklerin anlaşılabilmesini sağlamaktadır. Belirli bir tipolojiye sahip binalar bir kültürün bir yerleşmenin göstergesi olup, belli bir dönem ve belirli bir yerde oluşturulmuş projenin tarihini oluştururlar. Han bu nitelikte ve dönemine ait çok özellikli bir binadır.

Bu binaya ait tipolojik analizde ele alınması gereken unsurlar:

Genel tanımlama:

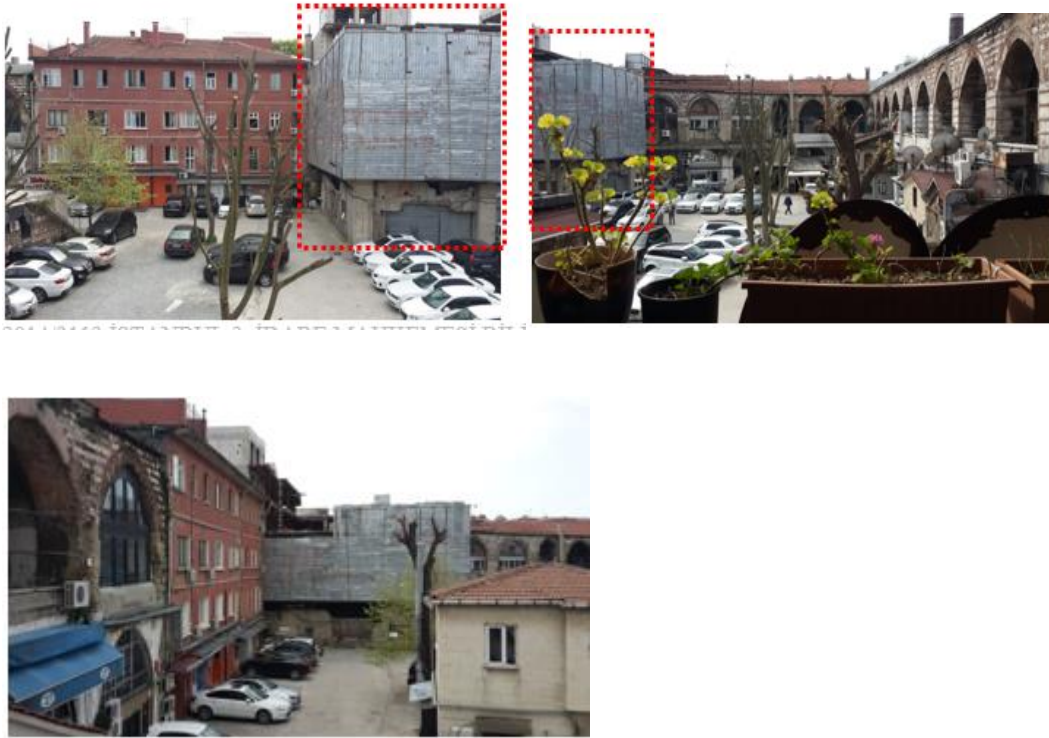
- konumu
- tarihçesi
- yerleşim özelliği
- hacim (bina yüksekliği, çatı biçimi vb.)

Bina ile ilgili tanımlama :

- Cephe malzemesi
- Açıklıklar/oran/biçim gibi konuları kapsamaktadır.

Otel projesinde yalnızca saçak yüksekliği, gabari gibi konuların ele alındığı; koruma alanı içindeki bu kültür varlığının hemen bitişiğinde inşa edilen yapının mimari tipolojisi konusunda bir araştırmanın yapılmadığı ve bunun sonucunda da çevresiyle uygun bir mimari anlayışının olmadığı

görülmüştür. Özellikle koruma alanlarında şehircilik ilkeleri ve planlama esaslarına göre görsel çevre ve görsel kimlik çok önemlidir. Yapılaşmış bir biçimin çevresini yönlendirmesi şeklinde tanımlanan “görsel kimlik”, özellikle koruma alanları içerisinde dikkate alınması gereken en önemli parametrelerden biridir. Vezirhan’ın yapılanma biçimi çevresindeki binalar için yönlendirici olmamıştır. Avluya hanın kitabeli ana kapıdan giriş yapıldığında otel binasının cephesi ile karşılaşıldığı, projenin karakteristik han mimari üslup ve silueti ile han temel yapısı üzerinde olumsuz etki bıraktığı, aynı şekilde cephe aldığı Türbedar Sokak’tan dokusu ve tarihi varlıklar üzerine etkilerinin yeterince etüt edilmemiş olduğu görülmektedir. Bu durum da otelin tarihi kimlik, mimari tipolojik özellikler, siluet bütünlüğü, çevresel değerler gibi konuları dikkate almadan bütüncül yaklaşımdan uzak olarak projelendirildiğini göstermektedir.

Resim 4: Otelin Vezirhan’ın avlusuna uzanan kısmından görüntüler

6. SONUÇ

Vezirhan’ın kentsel sit içindeki özgün konumu, sembolik değeri, kuruluş fonksiyonu ve günümüzdeki kullanım biçimleri ile çevre yapılanmalarındaki değişimler bir bütün olarak değerlendirildiğinde;1. Derece Koruma Bölgesi’nde yer alan Vezirhan’ın mekansal, biçimsel ve yapısal özelliğiyle ve çevre içindeki özgün konumuyla tarihi ve kültürel bir yapı olduğu, ancak yapılan bu proje ve uygulamayla bu değerinin tamamen göz ardı edildiği görülmektedir. Çalışma alanı UNESCO Dünya Miras Komitesi’nin getirdiği “Tarihi Kentsel Peyzaj Yaklaşımı”nın temel ilkeleri çerçevesinde değerlendirildiğinde;

-Planlama ve uygulama kararlarının bir yandan doku içerisindeki sosyal ve ekonomik değişime ayak uydurmanın yollarını ararken, aynı zamanda alanın karakterinin de bozulmasını

önleyen değişim ve uyum çabalarını da kapsayıcı olması gerekirken, Vezirhan'ın yanında inşa edilen otel binasıyla gelişme dinamikleri dengesinin bozulduğu,

-Taşınmaz kültür varlıkları kadar onların içinde bulundukları alanın Korunma Alanı olarak ele alınmasını zorunlu kılan ilkelerin ihmal edildiği; otel binasının kütle ve cephe özellikleri ile hanın üzerinde baskın bir etki yarattığı ve tarihi mekanın mirasıyla uyumlu olmadığı; her iki durumda da toplumdaki gelişme ve uyum tarihinin dikkate alınmadığı,

-Vezirhan'ın ve koruma alanı doku bütünlüğünün zedelenerek; kütle/gabari/mimari (koruma ilkeleri), parsel büyüklüğü gibi ilişkilerin dikkate alınmaması sonucunda:

Tescilli yapının bütünlüğüne ve morfolojik yapı ya zarar verildiği; aidiyet duygusunun oluşturulmasının, kültürel çeşitliliğin, kolektif hafızanın ve kentsel imajın korunmasının, kentsel mirasın sonraki nesillere aktarılmasının ancak kentsel dokunun korunmasıyla mümkün olabileceği; bu yönüyle plan kararlarının geçmişten gelen miras arasındaki dengeli ve sürdürülebilir ilişkinin temeline dayanmadığı; çevresinde sosyal ve işlevsel çeşitliliğin artırılması hedefinin hanıntarihi, kültürel ve görsel kimliğini geri planda bırakarak sürdürülebilir kullanım ilkesiyle uyumsuz olduğu,

-Yapılan Koruma Planı'nda özellikle sivil inisiyatifler, Vezirhan'ı ve çevreyi kullananlar gibi farklı paydaşlarla değerlendirilerek ortak bir vizyonun oluşturulmadığı; yatırımcı ve girişimcilerin öncelikli hale getirildiği bu planlama anlayışıyla paydaş çeşitliliğinin dikkate alınmadığı, görülmektedir.

Bu sonuçlar hanın yanında inşa edilen otel binasının planlama ve mimari açıdan bütüncül korumayı hedeflemediği; UNESCO Dünya Miras Komitesi tarafından getirilen "Tarihi Kentsel Peyzaj Yaklaşımı" tavsiyesinde yer alan ilkeler doğrultusunda ele alınmadığını göstermektedir.

KAYNAKÇA

Eyice, S. (2006) Tarih Boyunca İstanbul, s. 188, Etkileşim Yayınları.

Güran, C. (1978) "Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanları Mimarisi, Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul.

Steinberg, F. (1996) Conservation and rehabilitation of urban heritage in developing countries, Habitat International, vol 20 no.3, s.463-475.

UNESCO (2011)"Recommandation concernant le paysage urbain historique".

Fatih İlçesi KAUİP, Raporu <http://eski.istanbulium.net>), erişim tarihi: 19.03.2017.

www.mevzuat.gov.tr. "2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu", erişim tarihi: erişim tarihi: 21.03.2017.